

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Van actie tot zelfverwezenlijking: routes van toetreding tot radicaal- en extreemrechts

Sterkenburg, N.

Citation

Sterkenburg, N. (2021, May 19). *Van actie tot zelfverwezenlijking: routes van toetreding tot radicaal- en extreemrechts*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3176648>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3176648>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <https://hdl.handle.net/1887/3176648> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Sterkenburg, N.

Title: Van actie tot zelfverwezenlijking. routes van toetreding tot radicaal- en extreemrechts

Issue Date: 2021-05-19

INLEIDING

Op de Haagse Hoefkade stond op 10 augustus 2014 een groep radicale moslims uit de Schilderswijk tegenover de anti-IS-demonstratie van het gelegenheidscollectief Pro Patria ('Voor het vaderland'). Vooraf draaide de geruchtenmachine op volle toeren. Zo zou Pro Patria een koran willen verbranden, andersom zouden radicale moslims uit de Schilderswijk brandbommen naar de demonstratie van Pro Patria willen gooien.¹

Aan beide zijden weet niemand meer wie de geruchten verspreidde, maar het leidde ertoe dat de groepen in het hart van de Schilderswijk lijnrecht tegenover elkaar kwamen te staan. Pro Patria scandeerde leuzen als 'Geen jihad in onze straat'. Het andere kamp gooide meegebrachte bakstenen en doopte de rel om tot 'de slag om de Schilderswijk'.²

De Mobiele Eenheid besloot dat Pro Patria moest afbuigen, wat de stoet van ongeveer 150 mensen uiteindelijk na veel protest deed.³ De groep bestond onder meer uit bekende radicaal- en extreemrechtse activisten, Vlaamse nationalisten, ADO-fans die net terugkwamen van een verloren thuiswedstrijd tegen Feyenoord, Assyrische christenen, bezorgde burgers en een handjevol Koerden, die allemaal meeliepen onder de vlag van een anti-IS-demonstratie. Vanwege de komst van een aantal bekende gezichten uit het radicaal- en extreemrechtse milieu kondigde Pro Patria vooraf strenge regels aan: geen extreemrechtse uitingen en alleen Nederlandse vlaggen.

Hoewel de stoet had moeten afbuigen, claimde mede-initiator Paul Peters van Pro Patria een overwinning, zo vertelde hij toen ik hem driekwart jaar later voor *Elsevier Weekblad* sprak. De toenmalige Haagse burgemeester Jozias van Aartsen (VVD) had immers de uit de hand gelopen demonstratie van Pro Patria aangegrepen om voorlopig op grond van de openbare orde demonstraties in de Schilderswijk te verbieden. En dus konden radicale moslims ook niet meer in de wijk demonstraties ontplooiën – waarbij ze en passant de Islamitische Staat aanmoedigden.

Peters: 'Het hele land sprak schande van de openlijke pro-IS-betogers in de wijk, maar niemand deed iets. Onze 'Mars voor de Vrijheid' was van meet

1 Sterkenburg, N., 'Het is stil rond Pro Patria', *Elsevier*, 3 augustus 2015

2 Derks, W., 'Fundamentalisme komt voort uit diepe angst', *de Volkskrant*, 19 augustus 2014

3 Volgens Pro Patria zelf ging het om 250 deelnemers.

af aan een win-winsituatie. Als we zonder problemen door de Schilderswijk zouden lopen, dan gaven we het signaal af dat we als Nederlanders genoeg hadden van de openlijke steun aan IS. En als we zouden worden belaagd, dan zouden we aantonen dat je als Nederlander niet meer normaal door de wijk kon lopen.’⁴

De demonstratie kreeg veel bijval. Voor een vervolgdemonstratie op 20 september 2014 in Den Haag kwamen er via Facebook zo’n 6.000 aanmeldingen binnen. Het Comité Samen Tegen Racisme (met daarin de extreemlinkse Antifascistische Aktie) kondigde aan diezelfde dag met een antiracisme-demonstratie te komen, evenals de Muslim Defence League Holland.⁵ Los van Pro Patria organiseerde ook de Nederlandse Volks-Unie (NVU) een demonstratie met als titel ‘Baas in eigen land!’ De gemeente Den Haag gaf elke demonstratie een andere plek in het centrum en maakte vooraf een uitgebreid plan om ervoor te zorgen dat demonstranten van verschillende kampen niet tegen elkaar zouden gaan rellen.

Eerder hipsters dan neonazi’s

Zelf deed ik op 20 september 2014 verslag van de vier overgebleven demonstraties voor mijn toenmalige werkgever *Elsevier Weekblad*. Het bleef rustig. Pro Patria zei op het laatste moment af omdat ze niet in de Schilderswijk en Transvaal mocht demonstreren. Ik was bij de antiracisme-demonstratie op Plein 1813 toen drie mannen de demonstratie naderden. Een aantal antifascisten liep er agressief op af, maar de politie hield hen tegen. Enigszins bleu vroeg ik een antifascist wie die drie mannen waren die zo’n heftige reactie opriepen. ‘Neonazi’s,’ antwoordde hij.

Het drietal had geen kale koppen of legerkisten met witte veters. Ze leken qua uiterlijk eerder op hipsters dan op het dozijn mensen dat met vlaggetjes op hun bomberjacks en kistjes bij de NVU-demonstratie stond. Nadat de politie hen tegenhield, liepen ze weg van de demonstratie. Ik besloot erachteraan te gaan.

4 Sterkenburg, N., ‘Het is stil rond Pro Patria’, *Elsevier*, 3 augustus 2015

5 De Muslim Defence League Holland zag af van een officiële demonstratie en deelde in plaats daarvan op de aangewezen locatie korans uit. Naar eigen zeggen deden zij dit uit veiligheidsoverwegingen. Auteur onbekend (16 september 2014). ‘Muslim Defence League versobert demonstratie ‘vanwege veiligheid’’, *Omroep West*, 16 september 2014 (<http://www.omroepwest.nl/nieuws/2661619/Muslim-Defence-League-versobert-demonstratie-vanwege-veiligheid>), geraadpleegd op 20 april 2017)

Na ad rem opmerkingen over en weer te hebben gemaakt ('Of we extreemrechts zijn? We wilden gewoon toevallig in Den Haag winkelen. En nu gaan we met jou naar het terras'), volgde er een gesprek. Ze waren inderdaad extreemrechts, maar hoorden niet bij Pro Patria en voelden zich ook niet verwant met de NVU – al waren twee van hen er wel lid van geweest. Ze zagen zichzelf als een soort 'freelance-rechtsen'. Als er een demonstratie is en ze kunnen die dag vrij krijgen, dan proberen ze er te zijn – zo verklaarden ze hun aanwezigheid.

Nieuwe formaties, nieuwe actiemethoden

Pro Patria, wat een eenmalig gelegenheidscollectief was uit de koker van het in 2012 opgerichte Identitair Verzet, bleek niet het enige initiatief dat werd ontplooid.⁶ Identitair Verzet haalde en haalt regelmatig het landelijk nieuws met kleine mediagenieke acties, waaronder een slot om het hek van de islamitische middelbare school Ibn Ghaldoun (2013) en de bezetting van moskeeën en panden waar mogelijk islamitische centra komen.⁷ Eveneens waren er in 2015, onder meer vanuit Demonstranten Tegen Gemeenten (DTG), protesten bij nieuwe opvangcentra voor vluchtelingen en asielzoekers, waarbij de demonstranten volgens mediaberichten een mengelmoes vormden van protesterende omwonenden, boze burgers en geharde activisten uit het radicaal- en extreemrechtse milieu.⁸

Vijf jeugdvrienden die actief waren bij DTG pleegden ook een misdrijf waarvan de rechter bepaalde dat er een terroristisch oogmerk aan ten grondslag lag. Ze stapten eind februari 2015 uit DTG en een van hen maakte hun vertrek bekend door een berichtje te sturen: 'Sorry, maar zit eraan te denken om zelf een groepje op te richten met mensen die wat hardere acties gaan ondernemen.'⁹ Drie dagen later vlogen er twee molotovcocktails tegen een moskee in Enschede, waar op dat moment dertig tot veertig mensen binnen waren. Het vijftal kreeg tussen de twee en vier jaar celstraf, waarbij de rechtbank oordeelde dat ze een terroristisch oogmerk hadden omdat zij de gemeente

6 AIVD (2014), *Jaarverslag 2014*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. p. 33

7 Sterkenburg, N., 'Hoe extreem is Identitair Verzet?', *Elsevier Weekblad*, 14 september 2017

8 Dinther, M. van, 'Verzet broeit in Enschede. Demonstranten tegen Gemeenten', *de Volkskrant*, 14 februari 2016

9 Kouwenhoven, A. en Bos, K., 'Bier en een brandbom', *NRC Handelsblad*, 11 juli 2016

Enschede en de moslimgemeenschap angst wilden aanjagen, en wilden verhinderen dat er een asielzoekerscentrum in de stad zou komen.¹⁰

1.1 GEDATEERDE STUDIES, KLEINE ONDERZOEKSGROEPEN EN KENNISLACUNE

Het beeld dat ik als journalist kreeg van deze relatief nieuwe radicaal- en extreemrechtse formaties strookte niet met het beeld dat ik had. Ik had als 12-jarige op televisie gezien hoe in 1996 de Centrum Democraten en CP'86 samen in Zwolle demonstreerden – de stad waar ik grotendeels ben opgegroeid. Ik weet nog dat er in Zwolle schande van werd gesproken dat die demonstratie doorging. In 2014 en 2015 zag ik een geheel andere dynamiek. Dit waren nieuwe individuen die actief waren bij nieuwe formaties, die met hun acties en demonstraties een bredere groep burgers wisten aan te spreken – iets wat in de jaren negentig ondenkbaar leek.

Ik wilde meer weten over de nieuwe activisten die ik in 2014 zag, hoe ze actief waren geworden, wat er aan hun activisme was voorafgegaan en waarom ze waren toegetreten tot radicaal- en extreemrechts. Maar het antwoord daarop bleek niet eenvoudig. Ondanks de media-aandacht die er was geweest, was er in Nederland relatief weinig academisch onderzoek naar radicaal- en extreemrechts gedaan. En als het er wel was, dan was het onderzoek vaak gedateerd. Zo heeft in het verleden Jaap van Donselaar een proefschrift geschreven over naoorlogse extreemrechtse groepen, maar hij behandelt de periode 1945-1990.¹¹ Een ander toonaangevend onderzoek is dat van Annette Linden, dat eind jaren negentig werd uitgevoerd.¹² Voor haar proefschrift interviewde zij 36 extreemrechtse activisten in de periode 1996-1999, die onder meer actief waren bij de NVU, Voorpost Nederland, de Centrum Democraten en CP'86. Ze sprak met hen over wie ze waren, waarom ze actief werden en waarom ze actief bleven.

Meer recent onderzoek naar wat deze huidige generatie activisten drijft en waarin zij zelf aan het woord komen, bevatte beperkte onder-

10 Rechtbank Overijssel, 27-10-2016, ECLI:NL:RBOVE:2016:4134, Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 27-02-2018: ECLI:NL:GHALRL:2018:1865

11 Donselaar, J. van (1991). *Fout na de oorlog. Fascistische en racistische organisaties in Nederland*. Amsterdam: Bakker (proefschrift)

12 Linden, A. (2009), *Besmet. Levenslopen en motieven van extreemrechtse activisten in Nederland*, Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam (proefschrift)

zoeksgroepen.¹³ En de jaarlijkse rapporten van de Anne Frank Stichting en het Verwey-Jonker Instituut bieden vooral een inventarisatie van de stand van zaken wanneer het gaat om aantallen.¹⁴ Een uitzondering daarop vormt overigens de in 2010 uitgebrachte monitor *In en uit extreemrechts*, waarvoor met twaalf voormalige extreemrechtse activisten werd gesproken die voorheen tot de harde kern behoorden – al betreft het ook hier een kleine onderzoeksgroep.¹⁵

Beperkt aantal studies

Vanwege de datering en de kleine aantallen geïnterviewde activisten vroeg ik me af in hoeverre de inzichten uit eerdere studies ook van toepassing waren op de huidige generatie radicaal- en extreemrechtse activisten (dat wil zeggen: actief rond 2015). Hoewel het voor de hand ligt om hierbij inzichten uit buitenlandse studies te betrekken, blijken ook die mogelijk beperkt van toepassing. Allereerst is het niet automatisch zo dat inzichten die voortkomen uit empirische onderzoeken naar radicaal- en extreemrechtse activisten in andere landen ook van toepassing zijn op Nederland. Zo deden Bert Klandermans en Nonna Mayer vanaf eind jaren negentig onderzoek naar 150 extreemrechtse activisten in vijf West-Europese landen. Zij concludeerden dat er binnen nationale contexten verschillen zijn waardoor het lastig is om landen te vergelijken.¹⁶

13 Gielen sprak met vijf activisten, Van den Bos et al. met veertien, Demant et al. met twee. Gielen, A.J. (2008), *Radicalisering en identiteit. Radicale rechtse en moslimjongeren vergeleken*, Amsterdam: Amsterdam University Press. Bos, K. van den, Loseman, A., en Doosje, B. (2009), *Waarom jongeren radicaliseren en sympathie krijgen voor terrorisme: onrechtvaardigheid, onzekerheid en bedreigde groepen*, Den Haag: WODC. Demant, F., Slootman, M., Buijs, F., en Tillie, J. N. (2008), *Teruggang en uittreding: processen van deradicalisering ontleed*, Amsterdam: IMES

14 Zie voor de eerste: Donselaar, J.G. van (1997), *Monitor racisme en extreemrechts. Eerste rapportage*, Leiden: Leids Instituut voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek. In hoofdstuk 2 en 3 zullen de overige monitors worden besproken. Vanaf 2011 werd de jaarlijkse monitor overgenomen door het Verwey-Jonker Instituut en omgedoopt tot *Rapportage racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland*, al bleef de Anne Frank Stichting wel het hoofdstuk over extreemrechtse uitingen en -geweld verzorgen.

15 Valk, I. van der, Wagenaar, W. en Demant, F. (2010), *Monitor Racisme en Extremisme: In en uit extreemrechts*, Amsterdam: Anne Frank Stichting / Universiteit Leiden

16 Zo wijzen zij bijvoorbeeld erop dat België en Italië een sterk nationalistische traditie kennen, inclusief jeugdbeweging, waardoor kinderen al op jonge leeftijd in hun gezin in aanraking komen met nationalistische ideeën. In Nederland bestaat een dergelijke context niet. Klandermans en Mayer (2006b), p. 37

Daarnaast gaat het ook hier om een beperkt aantal studies die zijn verspreid over verschillende vakgebieden. Radicaal- en extreemrechts is de afgelopen decennia bestudeerd vanuit verschillende wetenschappelijke disciplines, waaronder criminologie, sociologie, politicologie, geschiedenis, psychologie en terrorismewetenschappen. Terugkerend probleem is dat veel theorieën een beperkte empirische onderbouwing hebben en dat empirische studies inzichten uit de theorie grotendeels buiten beschouwing laten. Daarmee is het huidige corpus aan academische literatuur over radicaal- en extreemrechts verworpen tot een wirwar van theorieën waarbij onderzoekers niet of nauwelijks op elkaar reageren en amper pogingen doen om tot een gestructureerde onderzoeksmethode te komen. Of zoals de Noorse onderzoeker Jacob Ravndal het in zijn proefschrift in 2017 omschrijft: de bestaande literatuur op het gebied van radicaal- en extreemrechts is ‘diverse, disorganized and discontinuous’.¹⁷

1.2 ONDERZOEKSVRAAG EN -OPZET

Omdat de bestaande literatuur slechts beperkt inzicht bood in de vraag hoe en waarom de huidige generatie Nederlandse radicaal- en extreemrechtse activisten (dat wil zeggen: actief rond 2015 actief was geworden en gebleven), wilde ik zelf nieuw onderzoek opzetten naar wat deze Nederlandse activisten drijft. Het laatste grote onderzoek daarnaar is immers eind jaren negentig uitgevoerd, waarbij activisten in een gedeeltelijk andere context opereerden.¹⁸

Daarbij is het van meet af aan de ambitie geweest om met activisten zelf te spreken. In het verleden is gebleken dat het uitgebreid analyseren van een veranderende context doorgaans geen concrete informatie oplevert over waarom mensen zich aansluiten bij radicaal- en extreemrechtse formaties. Zo schrijft Katherine Blee, die zeer veel onderzoek verrichtte naar vrouwen bij de Ku Klux Klan (KKK): ‘Focusing on members helps us avoid the common but fallacious tendency to use (societal) patterns to understand micro (individual) behavior. We cannot assume that the same factors that explain mass social movements also supply the motivations for all those who join the movement. (...) To explain individual recruitment into the far right today we must

¹⁷ Ravndal, J. (2017), *Right-Wing Terrorism and Violence in Western Europe: A Comparative Analysis*, Oslo: University of Oslo (dissertation), p. 10

¹⁸ Linden (2009)

look at the actual motives and experiences of its participants rather than make sweeping generalizations about social trends.’¹⁹

Wie slechts een maatschappelijke context schetst en op basis daarvan conclusies doet over waarom mensen toetreden, laat volledig buiten beschouwing hoe activisten zelf betekenis geven aan wat zij doen. Wie een enquête afneemt, krijgt vooral een snapshot van iemands zoektocht op dat moment. Maar het blijft onduidelijk hoe iemand tot zijn overtuigingen is gekomen, waarom hij of zij die nog steeds aanhangt en welke externe en/of politieke factoren hier van invloed zijn geweest.²⁰ Met andere woorden: in plaats van te veronderstellen wat deze activisten drijft, is het zinvoller om te analyseren wat zij daar zelf over zeggen. Verklaringen over achtergronden en motieven bij toetreding zijn pas zinvol wanneer de samenhang in acht wordt genomen tussen sociale achtergrond, denkbeelden van activisten én de aantrekkingskracht van de formatie waarbij zij actief zijn.²¹

Tegelijkertijd wil ik met dit proefschrift ook op een andere manier een bijdrage leveren aan de bestaande literatuur, namelijk door de onderzoeksresultaten te spiegelen aan inzichten die voortkomen uit bestaande theorieën en toonaangevende empirische onderzoeken. Daarmee wordt nadrukkelijk aansluiting gezocht bij bestaand onderzoek en geprobeerd een samenhang te creëren. Hierbij wordt onderzocht wat geïnterviewden zelf zeggen, waarna er een relatie kan worden gelegd met eerdere inzichten uit de literatuur.

De onderzoeksvraag luidt dan ook als volgt:

Waarom worden radicaal- en extreemrechtse activisten (actief in de periode 2015-2018) actief, waarom blijven zij actief, en in hoeverre komt dit overeen met eerdere inzichten uit de literatuur?

19 Blee, K.M. (2002), *Inside organized racism: Women in the hate movement*, Berkeley: University of California Press, p. xv

20 Billig, M. (1978), *Fascists: A social psychological view of the National Front*, London: Academic Press, p. 96-97

21 Pennings, P. en Brants, K. (1985), *Rechts-extreme jongeren. Theorie en praktijk van politiek randgedrag*, Universiteit van Amsterdam: Vakgroep Collectief Politiek Gedrag

Onderzoeksopzet

Door middel van intensief veldonderzoek en levensloopinterviews met 36 radicaal- en extreemrechtse activisten heb ik gepoogd de onderzoeksvraag te beantwoorden. Hierbij staat centraal waarnaar zij op zoek waren toen ze zich aansloten bij radicaal- en extreemrechts, bijvoorbeeld spanning of rechtvaardigheid – iets dat vaker terugkomt in onderzoeken naar beweegredenen van activisten die deel uitmaken van radicale groepen.²² Daarnaast heb ik niet alleen gekeken naar hun uitgangspositie, maar ook naar de mogelijke katalysator die ervoor zorgt dat zij wel toetreden tot radicaal- en extreemrechts terwijl vele anderen in een soortgelijke uitgangspositie die stap niet zetten.

Door met activisten zelf te praten, krijg je als onderzoeker een vrij compleet en gelaagd beeld. Geïnterviewden vertellen over het gezin waarin ze zijn opgegroeid en over hun eigen sociaaleconomische omstandigheden. Ze reflecteren op levensveranderende gebeurtenissen, emotionele overwegingen en psychologische factoren (micro), op de formatie waarvoor ze zich inzetten en op de radicaal- en extreemrechtse beweging in bredere zin (meso), en op maatschappelijke en globale ontwikkelingen die van invloed zijn op hun activisme (macro).

Door een vaste harde kern geïnterviewden langere tijd in hun activistische carrière te volgen en meerdere malen te spreken, kan ook veel aanvullende informatie worden vergaard over de dynamiek binnen de beweging (zoals interne conflicten, discussies over actiemethoden en de strijd om het leiderschap). Daarnaast geeft het de onderzoeker een blik achter de schermen. Dat laatste is zeer waardevol bij het bestuderen van leden van een subcultuur die deels via openbare manifestaties zoals demonstraties zichtbaar zijn, maar waarbij ook een aanzienlijk deel van het activisme achter de schermen plaatsvindt in de vorm van besloten borrels en bijeenkomsten.

1.3 TOEGEVOEGDE WAARDE

Met dit proefschrift beoog ik op vier punten een kennisbijdrage te leveren. Allereerst vormt dit onderzoek een update als het gaat om beweegredenen van radicaal- en extreemrechtse activisten in Nederland. Hoewel publicaties na 2000 zeker inzichten bieden,²³ was Lindens onderzoek naar activisten in de

²² Feddes, A., Nickolson, L. en Doosje, B. (2015), *Triggerfactoren in het radicaliseringsproces*, Universiteit van Amsterdam: Expertise-unit Sociale Stabiliteit

²³ Zie onder meer: Gielen (2008), Valk et al. (2010), Demant et al. (2010)

periode 1996-1999 het laatste onderzoek in Nederland waarbij met tientallen mensen zelf is gesproken.²⁴

Ten tweede is er maar een beperkt aantal studies waarin daadwerkelijk met radicaal- en extreemrechtse activisten zelf wordt gesproken over waarom zij actief worden en blijven.²⁵ Wanneer radicaal- en extreemrechtse activisme wordt bestudeerd, gebeurt dit veelvuldig aan de hand van secundaire bronnen zoals politiedossiers of mediaberichtgeving.²⁶ Als gezegd, in het verleden is gebleken dat onderzoeken waarin activisten zelf aan het woord komen het meeste inzicht bieden in de vraag waarom zij actief worden en actief blijven. Dit proefschrift is een aanvulling op die reeks schaarse onderzoeken.

Ten derde is de verwachting dat dit onderzoek zal aantonen dat er hoofdlijnen zijn te onderscheiden wanneer het gaat om routes van toetreding tot radicaal- en extreemrechts – iets dat overigens ook in eerder onderzoek al naar voren is gekomen.²⁷ Hoewel ieder interview uniek is, zijn er eerder al hoofdlijnen aangeduid als het gaat om toetreding tot formaties die een overwegend negatief imago hebben, waar geïnterviewden naar op zoek zijn, wat hun uitgangspunt is en waarom zij actief worden.

Tot slot wordt bij een aanzienlijk deel van de toonaangevende empirische onderzoeken nauwelijks gereflecteerd op de bestaande theoretische inzichten. Evenmin wordt er gepoogd om tot een theoretisch kader te komen.²⁸ Hoewel dat weinig afdoet aan de onderzoeksresultaten en bevindingen, wordt in dit proefschrift wel nadrukkelijk de aansluiting gezocht bij de theorie doordat de bevindingen worden getoetst aan eerdere inzichten uit bestaande theorieën en empirische onderzoeken. Met andere woorden: welke bestaande inzichten komen ook in dit onderzoek terug en hoe verhouden ze zich tot elkaar?

24 Linden (2009)

25 Zie onder meer: Linden (2009), Simi, P. en R. Futrell (2009), 'Negotiating White Power Activist Stigma', in: *Social Problems*, Vol. 56, No. 1, p. 89-110, Levin, J. (2007), *The Violence of Hate: Confronting Racism, Anti-Semitism, and Other Forms of Bigotry*, Second Edition. Boston, MA: Pearson Education, Klandermans en Mayer (2006), Simi, P. en Futrell, R. (2004), 'Free spaces, collective identity and the persistence of U.S. White Power Activism', in: *Social Problems*, Vol. 51, No. 1, p. 16-42, Blee (2002), Bjørgo (1997), Bjørgo, T. (1997), *Racist and Right-Wing Violence in Scandinavia. Patterns, Perpetrators, and Responses* (diss. Universiteit Leiden), Aho, J. (1992), *The Politics of Righteousness: Idaho Christian Patriotism*, Seattle: University of Washington Press, Barrett, S. (1987), *Is God a Racist? The Right Wing in Canada*, Toronto, ON: University of Toronto Press

26 Tridico, F. (2011), *Social movement theory and far right organizations*, Detroit: Wayne State University Dissertations, p. 4

27 Zie onder meer: Billig (1978), Blee (2002), Bjørgo (1997), Linden (2009)

28 Billig (1978), Barrett (1987), Blee (2002)

1.4 LEESWIJZER

Dit proefschrift is als volgt gestructureerd. Allereerst zal in het tweede hoofdstuk de definitie van ‘radicaal- en extreemrechts’ worden behandeld om inzichtelijk te maken welk fenomeen wordt onderzocht en hoe de onderzoeksgroep is afgebakend. Daarna wordt in het derde hoofdstuk dieper ingegaan op de geschiedenis van naoorlogs radicaal- en extreemrechts in Nederland, waarbij wordt gekeken welke veranderingen zijn waar te nemen die mogelijk relevant zijn voor de context waarin de voor dit onderzoek geïnterviewde activisten opereren.

In het vierde hoofdstuk worden theorieën besproken aan de hand waarvan toetreding van radicaal- en extreemrechtse activisten in het verleden is bestudeerd. Ook wordt besproken welke inzichten naar voren komen in toonaangevende empirische onderzoeken. Vervolgens zal in het vijfde hoofdstuk de opzet van het onderzoek, de onderzoeksmethode en de onderzoekspopulatie nader worden toegelicht.

Als gezegd, in dit onderzoek zijn verschillende routes van toetreding naar voren gekomen bij activisten die zich aansluiten bij ‘radicaal- en extreemrechts’. De hoofdstukken 6 tot en met 10 vormen het empirische deel van dit proefschrift. Hierin worden achtereenvolgens de routes van Spanningzoekers, Politieke Zoekers, Rechtvaardigheidszoekers, Sociale Zoekers en Ideologische Zoekers besproken en bijbehorende conceptuele dynamische modellen gepresenteerd. Tot slot zal in hoofdstuk 11 in de conclusie worden gereflecteerd op het onderzoek.

